

Knjižnično informacijsko znanje z Digitalno knjižnico Slovenije – dLib.si

Library and information knowledge with Digital library of Slovenia – dLib.si

> Sabina Usenik

Izvleček

V članku se sprehodimo skozi spletni portal dLib.si – Digitalne knjižnice Slovenije, ki ga lahko predstavimo učencem in dijakom pri urah knjižničnega informacijskega znanj kot zanesljiv vir spletnih informacij. Zbirka podatkov se stalno dopolnjuje z vsebinami z različnih področij humanistike, družboslovja kot tudi naravoslovja, zato jo brez zadržkov uporabimo tudi pri naših medpredmetnih povezavah na šoli.

Ključne besede

Digitalna knjižnica Slovenije, informacijski viri, šolske knjižnice, knjižnično informacijsko znanje, portal dLib.si

UDK 004.5:027.8(497.4)

Abstract

The paper is a walk-through of the web portal dLib.si – Digital Library of Slovenia which can be presented to the pupils in the course Library and Information Knowledge as a reliable source of information on the web. Its database is continuously updated with the content from various areas of humanistic, social and natural science thus being useful for cross-curricular connections.

Keywords

digital library of Slovenia, information sources, school libraries, Library and information knowledge, dLib.si portal

Uvod

Na Gimnaziji Bežigrad učencem pri urah knjižnično informacijskega znanja (KIZ) poleg klasičnih (tiskanih) virov informacij predstavimo tudi druge oblike pridobivanja informacij in Digitalna knjižnica Slovenije je zagotovo ena izmed njih.

Portal dLib.si je knjižnica na spletu, ki je na voljo vsem – kadar koli in kjer koli, prek računalnika ali mobilnega telefona. Do nje lahko dostopamo prosto, brez vseh omejitev. V naš dom, na delovno mesto, univerzo ali šolo prinaša pisne kulturne zaklade Slovenije, redkosti, ki jih hranijo v NUK-u in v drugih slovenskih knjižnicah. Hkrati nam omogoča dostop do aktualnih strokovnih člankov in drugih celotnih besedil.

Gradivo, ki je na voljo na portalu dLib.si, lahko učenci uporabijo kot vir za seminarsko ali raziskovalno nalogo, v povezavi s KIZ pa lahko izvedemo tudi samostojno uro s kolegi z drugih predmetnih področij.

Zbirke dLib sestavljajo:

- Besedila: časopisje in članki, knjige, koncertni sporedi, šolska sporočila, visokošolska dela, znanstveno časopisje in članki
- Slike: 3D-predmeti, fotografije, notno gradivo, plakati, rokopisi, zemljevidi, razglednice in vedute

- Multimedija: filmi, multimedijske predstavitve, virtualne razstave, zvočni posnetki
- Poročila: zaključna poročila ARRS (Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije)

1 Avtorske pravice

V zadnjem obdobju se nenehno srečujemo s terminom »avtorske pravice« in na dan je prišlo kar nekaj negativno odmevnih kršitev avtorskih pravic. Zato je razprava z učenci o avtorskih pravicah izjemno pomembna, še posebej pri spletnih virih, kajti veliko učencev si predstavlja, da vse, kar je dostopno na spletu, lahko brez zadržkov uporabijo in delijo naprej, ne da bi navedli avtorstvo. Pri spoznavanju Digitalne knjižnice Slovenije jim lahko razložimo problem avtorstva, s katerim se srečujejo tvorci knjižnice. Za objavo vseh vrst del na portalu dLib.si je treba pridobiti materialne avtorske pravice. Te pravice so zlasti: pravica reproduciranja, pravica dajanja na voljo javnosti, v določenih primerih pa tudi pravica predelave. So pa primeri, pri katerih prenos pravic oziroma pridobitev dovoljenj nista potrebna.

To velja zlasti za:

- dela v javni domeni. Delo je v javni domeni, ko je avtorskoppravno varstvo že poteklo;
- uporabe del, ki so dovoljene na podlagi izjem in omejitev določenih v Zakonu o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP);
- ko avtor delo ponuja pod licenco, ki dovoljuje prosto uporabo (ob upoštevanju določenih pogojev, predvsem navedbe avtorstva).

Učencem v sklopu tega razložimo, da mogoče kakega dela oz. priljubljenega avtorja ne bodo našli v knjižnici, kajti objekt, ki ga iščejo, trenutno še ne obstaja v digitalni obliki, a z vsakim dnem se verjetnost, da najdejo, kar iščejo, večja. Na portalu dLib.si je več kot tri milijone digitaliziranih strani, a to predstavlja le majhen del vse slovenske pisne kulturne dediščine. Razlog, da gradivo, ki ga iščemo, še ni dostopno, je lahko tudi v tem, da je delo še vedno avtorskoppravno zaščiteno. Zato delo še ni bilo digitalizirano ali pa se je imetnik odločil, da ga ne bo objavil na dLib.si.

2 Pregled zbirk v Digitalni knjižnici Slovenije

Z učenci si ogledamo uvodno stran Digitalne knjižnice Slovenije. Stran je zastavljena pregledno, takoj so nam na razpolago posamezne zbirke, po katerih lahko brskamo, poleg zbirk se vrtijo dnevne novice, ki nas opozorijo na novododano gradivo v zbirki ali pa opomnijo na obletnico znane (ali pa tudi manj znane) osebe oz. dela.

Slika 1: Zgornji del uvodne strani dLib.si

V spodnjem delu uvodne strani so na voljo tudi okenca z najpogostejše iskanimi gesli, virtualne razstave in pa kratek informativni film o vsebini Digitalne knjižnice Slovenije. Zanimivo je tudi okence »Na današnji dan«, ki nam ponuja vpogled v zgodovinske dogodke, ki smo jih že pozabili oz. sploh nismo vedeli, da so se zgodili.

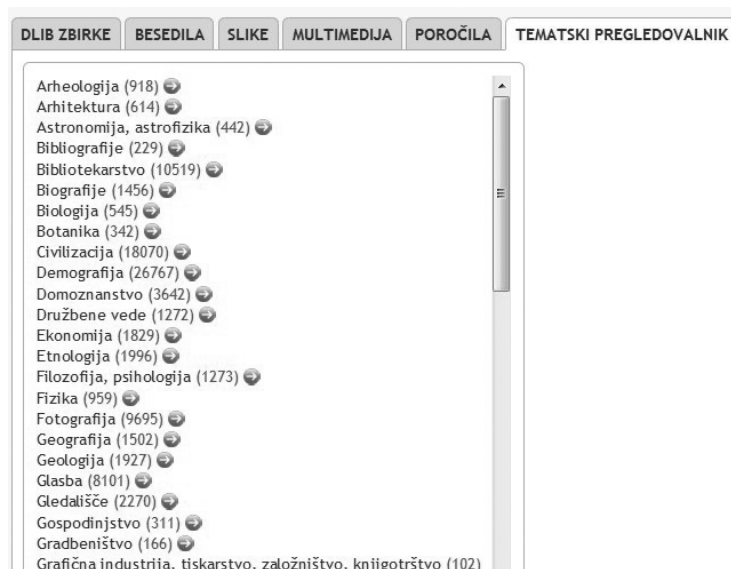

Slika 2: Spodnji del uvodne strani dLib.si.

Z učenci se nato osredotočimo na posamezne zbirke Digitalne knjižnice Slovenije, se sprehodimo prek njih in pokažemo njihove značilnosti:

Tematski pregledovalnik

Tematski pregledovalnik zna biti izjemno uporaben, kadar iščemo knjige, članke ali slikovno gradivo z določenega področja. Prikaže nam področja po abecednem seznamu, zraven pa dobimo podatek o številu trenutnih digitalnih zapisov. Učenci si lahko izberejo področje iskanja, ki jih zanima, ali pa jim področje omejimo sami, predvsem če izvajamo medpredmetno povezavo in želimo, da najdejo gradivo na temo, ki jo obravnavajo pri pouku.

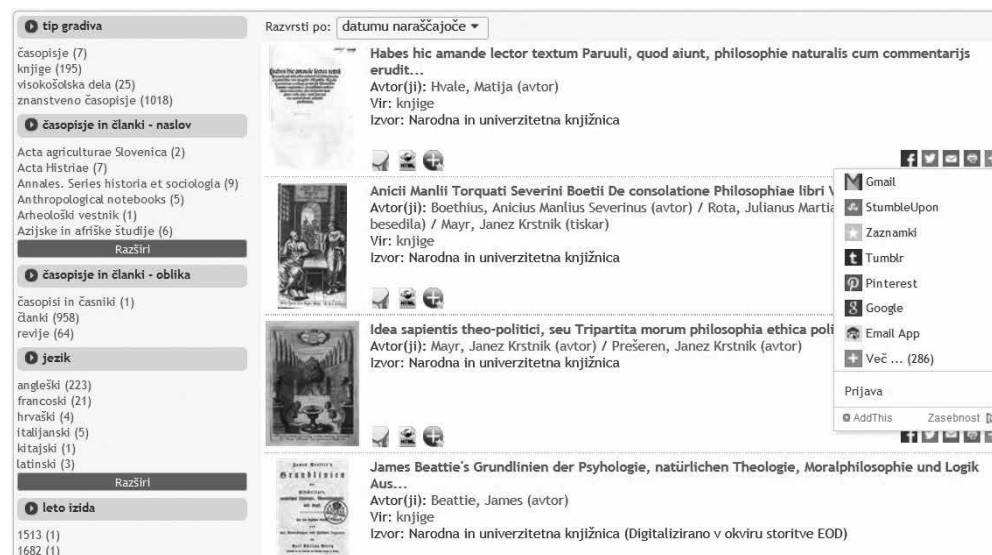

Slika 3: Tematski pregledovalnik.

Ko si izberemo določeno področje, se nam odprejo povezave do besedil (knjig, člankov idr.) ali slik, fotografij in rokopisov. Ker smo se omejili na določeno področje, seveda dobimo kar lepo število zadetkov, ki jih lahko uredimo po ustreznosti, abecedni urejenosti ali datumu izdaje.

Ob levem robu spletne strani imamo na voljo še dodatne instrumente za omejitev našega iskanja. Določimo lahko tip gradiva (časopisje, članki, znanstveno časopisje idr.), časopise in knjige po naslovu, obliki (časopisi, članki, revije), jeziku, letu izida, izvoru in vsebini.

Učencem pokažemo, da nam Digitalna knjižnica Slovenije omogoča, da lahko vsak najdeni dokument ali sliko takoj natisnemo ali pa ga pošljemo na svoj elektronski naslov, Facebook ali Twitter. Če pa nam tudi zgoraj naštetih omrežja ne zadoščajo, imamo še vedno na voljo klik na »rdeči plus«, kjer se nam trenutno odpre 286 povezav do družbenih omrežij, kamor lahko pošljemo najdeni dokument iz dLib.si.

Slika 4: Možnosti omejitve najdenih besedil v Tematskem pregledovalniku.

Besedila

V tej zbirki najdemo časopise, članke, knjige, koncertne razporede, rokopise, šolska poročila, visokošolska dela, znanstveno časopisje in članke. Največji delež v zbirki predstavljajo časopisi in članki, trenutno jih je več kot 520.000. Odpre se nam abecedni seznam časopisov, ki se nahajajo v zbirki, seznam knjig pa je urejen po področjih. Iskanje in omejevanje naših zadetkov pa si, tako kot v tematskem pregledovalniku, omejujemo po jeziku, letu izida, izvoru ali vsebini.

Slika 5: Brižinski spomeniki.

Osredotočimo se na konkreten primer iskanja po besedilih. Pri pouku književnosti v prvem letniku obravnavajo temo srednjega veka na Slovenskem. Tukaj učenci spoznajo Brižinske spomenike. S pomočjo Digitalne knjižnice Slovenije jim približamo Brižinske spomenike, od blizu si lahko ogledajo minuskulo (pisavo, v kateri so napisani Brižinski spomeniki) in celo slišijo celotno pridigo v stari slovensščini. Na

portalu imamo na voljo spletno povezavo, ki nas popelje na raziskovanje vseh treh spomenikov. Poleg tega si učenci lahko preberejo tudi študije, analize in interpretacije različnih avtorjev in s tem dobijo širši vpogled v srednjeveško obdobje.

Če še malo pobrskamo po snovi pri predmetu slovenskega jezika prvega letnika, naletimo tudi na poglavje pisanja življenjepisov. Učenci pri učni uri spoznajo, kako učinkovito predstaviti sebe ali druge. S pomočjo portala dLib.si si skupaj ogledamo stare življenjepise znanih in manj znanih Slovencev, posebej zanimivi so članki in komentarji o življenju znanih pisateljev, pesnikov.

Eden izmed mnogih je članek avtorja Matije Murka iz časopisa Ljubljanski zvon iz leta 1901. V članku podaja svoje misli o Prešernu in njegovem življenju in naniza mnogo zanimivih dejstev iz življenja našega velikega pesnika.

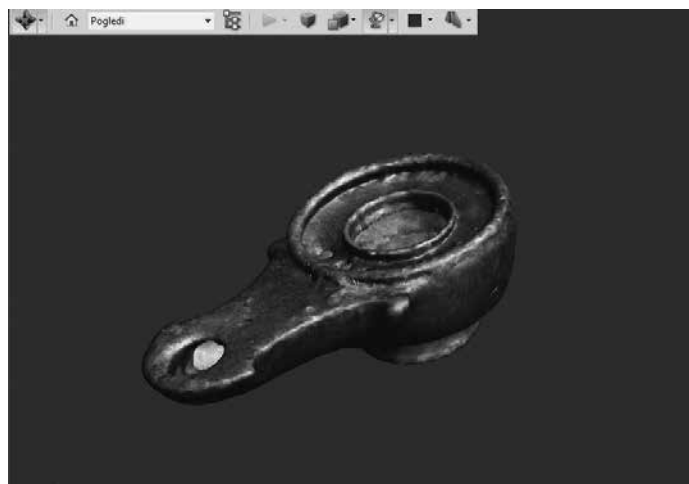
Slika 6: Murko, M.: Misli k Prešernovemu življenjepis, Ljubljanski zvon, 1901.

Slike

Slikovna zbirka nam ponuja fotografije, 3D-slike predmetov, albume, plakate, rokopise idr.

Že na prvi strani nas pritegnejo 3D-slike predmetov in z učenci se lahko preselimo v zgodovino – v obdobje Rimljanov.

Ogledamo si maketo Emone in številne predmete v tridimenzionalni obliki, ki so bili izkopani na območju Emone (oljenke iz gline, nagrobniki, kocka iz kosti, amfore idr.). Predmete vidimo z vseh zornih kotov in jih obračamo po svoji želji.

Slika 7: Oljenka s pokrovčkom iz brona iz zbirke 3D-slik predmetov.

Stari zemljevidi nam ponujajo ogled slovenskega ozemlja še iz časa avstro-ogrske monarhije. V zbirki se jih trenutno nahaja 237. V izboru pa imamo poleg zemljevidov slovenskega ozemlja na voljo vpogled v topografske zemljevide, zemljevide afriških, azijskih, evropskih in oceanskih držav.

Malo več pozornosti lahko namenimo ogledovanju fotografij, predvsem zbirki upodobitev znanih Slovencev. Učenci si lahko poiščejo fotografijo najljubšega pesnika, pisatelja, njegov portret ali fotografijo rojstne hiše. Vendar pa nas pri fotografiji opozorijo na njeno dostopnost oz. nedostopnost, kajti nekatero gradivo je zaradi avtorskih pravic dostopno le v NUK-u.

Med zbirkami fotografij bi izpostavila posnetke prve svetovne vojne in boja za severno mejo – v zbirki imajo trenutno 247 slik. Posredovala jih je Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika.

Slika 8: Fotografija »Mlad vojak na konju« iz zbirke Prva svetovna vojna in boji za severno mejo.

Zanimiva je tudi zbirka fotografij iz zapuščine pisatelja in dramatika Ivana Potrča ter pisateljice in odvetnice Ljube Prenner.

Ne zanemarimo pa tudi zbirke slovenskega fotografa Frana Vesela, ki je svoje delo posvetil ustvarjanju podob domačega okolja in njegovih ljudi.

Multimedija

Z učenci si oglejmo in prisluhnimo, kaj nam prinaša še zadnja zbirka na portalu dLib.si – to so multimedijske vsebine. Sem sodijo filmi, multimedijske predstavitve, virtualne razstave in zvočni posnetki, ki jih je v zbirki največ – po zadnjih podatkih 100.

Pridemo do zelo zanimivih izvedb slovenskih ljudskih pesmi, omenila bi jih le nekaj, kot so »Žabja svatba«, koroška narodna pesem, posneta leta 1931 v izvedbi moškega seksteta Brnca, zelo znana je pesem »Bod' moja, bod' moja«, posneta leta 1928, in pa priljubljena »Kje so tiste stezice« na posnetku iz leta 1948.

Pesmi zagotovo poznajo vsi naši učenci, kajti slišali so jih že kot majhni otroci in zelo zanimivo bo opazovati njihove odzive.

Večina pesmi je digitaliziranih iz starih gramofonskih plošč, kjer ob poslušanju še vedno slišimo prasketanje gramofonske igle. Tudi to je za učence izjemno zanimivo

in vredno jih je na to opozoriti, kajti večina zdajšnje generacije še nikoli ni poslušala glasbe po gramofonu, nekateri ne poznajo niti medija.

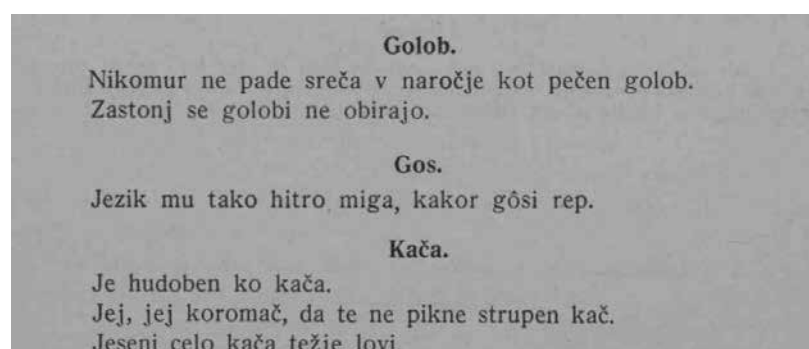

Slika 9: Gramofonska plošča »Kje so tiste stezice« iz leta 1948.

To so vsebine, ki jih lahko uporabimo v medpredmetni povezavi z različnimi predmeti, kot so glasbena vzgoja, zgodovina, književnost, in še marsikje drugje.

V zbirki Multimedija imamo na vpogled tudi nekaj virtualnih razstav, izpostavila bi le eno iz nemirnega leta 1895 z naslovom »Potres v Ljubljani« avtorja Wilhelma Helferja. Razstava vsebuje 47 fotografij, ki nazorno prikažejo dogajanje v tistih dneh: znamenite stavbe v središču Ljubljane, podrte do polovice ali pa podprte z velikimi lesenimi oporniki, in pa življenje ljudi po katastrofi: zasilna bivališča v zeljarskih sodih na Krakovskem nasipu in ljudska kuhinja v Trnovem.

Za konec pregleda zbirke bi opozorila še na zbirko pregovorov in rekov. Glede na to, da obravnavajo prvi letniki pri pouku književnosti v okviru ljudskega slovstva tudi pregovore, si z učenci lahko pogledamo tudi nekaj starejših zapisov s tega področja. Najdemo kar nekaj člankov, kot so latinski, belokranjski in slovenski pregovori, pa tudi reki o živalstvu, vremenu, letini in poljedelstvu niso redki. Najstarejši članek v zbirki je iz leta 1887, objavljen v časopisu Ljubljanski zvon.

Slika 10: »Slovenski pregovori iz živalstva«, časopis Etnolog, leto 1940.

Sklep

Digitalna knjižnica Slovenije je lahko tako za učence kot učitelje odličen vir informacij in učni pripomoček. Prednost knjižnice na spletu je seveda njena stalna dostopnost

ne glede na kraj in čas. Na enem mestu imamo dostop do različnih zbirk podatkov, ki so bile zbrane iz vse Slovenije in tujine. Vpogled v našo kulturno dediščino nam je omogočen tako rekoč z enim klikom, kar je res lep dosežek.

V prispevku sem se osredotočila na družboslovne vsebine in medpredmetne povezave, vendar to ne pomeni, da so vsebine iz naravoslovja zastopane v manjšem obsegu. Prav tako lahko pripravimo medpredmetno povezavo z naravoslovnimi predmeti, kot sta npr. biologija ali fizika. Tudi učenci lahko najdejo veliko zanimivih prispevkov z naravoslovnega področja, ki so jim v pomoč pri raziskovanju za seminarsko nalogo. Zato kar pogumno v nove izzive in raziskovanje Digitalne knjižnice Slovenije, kajti vsak dan znova nas zna presenetiti s svežimi vsebinami s katerega koli področja.

Viri

Digitalna knjižnica Slovenije. Narodna in univerzitetna knjižnica: Digitalna knjižnica

Slovenije. Pridobljeno 27. 12. 2013 s spletne strani: <http://www.dlib.si/>.

Fran Vesel. Pridobljeno 27. 12. 2013 s spletne strani: <http://www.etno-muzej.si/sl/spletne-zbirke/album/fran-vesel>.

Kdo smo. Narodna in univerzitetna knjižnica: Digitalna knjižnica Slovenije. Pridobljeno 23. 12. 2013 s spletne strani: <http://www.dlib.si/menu/o%20nas>.

Slikovni viri

Geržinič, A. (1948). *Ena ptička mi poje*. RCA Victor. Pridobljeno 27. 12. 2013 s spletne strani: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:SND-ORTKYMKB>.

Mlad vojak na konju. (1918-1919). Pridobljeno 27. 12. 2013 s spletne strani: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:IMG-FWVJ42KQ>.

Murko, M. (1901). Misli k Prešernovemu življenjepisu. *Ljubljanski zvon*, let. 21, št. 2. Pridobljeno 27. 12. 2013 s spletne strani:

<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-77KRV48P>.

Oljenka s pokrovčkom. (100). Pridobljeno 27. 12. 2013 s spletne strani:

<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:IMG-G9XSU6MT>.

Šašel, I. (1940). Slovenski pregovori iz živalstva. *Etnolog*, št.13, str. 140-145. Pridobljeno 27. 12. 2013 s spletne strani: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-KOJ0MKZK>.

Žbontar, M. (2005). *Brižinski spomeniki*. Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 27. 12. 2013 s spletne strani: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:WEB-DUK9E8FV>.

> **Sabina Usenik**, univ. dipl. bibliotekarka in prof. filozofije, zaposlena kot knjižničarka na Gimnaziji Bežigrad v Ljubljani.
Naslov: Gimnazija Bežigrad, Peričeva 4, 1000 Ljubljana
Naslov e-pošte: sabina.usenik@gimb.org